

Videnskab, normativitet og formidling

Per Anker Jensen

Book chapter (Post print version)

This chapter was originally published in:

Dorte Duncker, Eva Skafte Jensen, and Ole Ravnholt (red.): *Rette ord. Festskrift til Sabine Kirchmeier-Andersen i anledning af 60-årsdagen*. Dansk Sprognævns skrifter 46. 2015, pp. 187-203

Uploaded to Research@CBS: November 2015

Available at: <http://research.cbs.dk/da/publications/videnskab-normativitet-og-formidling%28cb88fb92-6892-4f43-a35e-4b1c2d85f10a%29.html>

© 2015. This manuscript version is made available under the CC-BY-NC-ND 4.0 license <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Videnskab, normativitet og formidling

Af Per Anker Jensen

Indledning

Når man søger på termen *genitiv* på Dansk Sprognævns (DSN) hjemmeside, får man en lang række valgmuligheder. En af de mest interessante er følgende, der er gjort tilgængelig som en selvstændig fil under DSN's "Sproghjælp"¹:

Genitiv

Genitiv (ejefald) er en endelse på substantiver og pronominer (navneord og stedord) og bruges typisk til at vise at nogen ejer noget, eller at noget tilhører nogen. På dansk findes der tre genitivendelser:

s (fx *naboens æbletræ*)

' (fx *Jonas' cykel*)

's (fx *DSB's kiosker*).

Tilføj *s*

Forkortelser der ender med et punktum

afs.s navn og adresse

Ved ordenstal (1., 2., 3. osv.)

Christian 4.s bygningsværker, Margrethe 2.s børnebørn.

Grupper eller par (gruppegenitiv)

Når man taler om grupper eller par, kan man nøjes med at tilføje *s* på det sidste led:

Line og Oles overraskelse til Bodil (Line og Ole laver sammen en overraskelse til Bodil).

Pernille og Mortens bryllup (Pernille og Mortens fælles bryllup).

¹ <http://www.dsn.dk/sproghjaelp/sproghjaelp-1/Genitiv.pdf/view?searchterm=genitiv>

Sune og Sofies kaniner (deres fælles kaniner).

Hvis *overraskelse*, *bryllup* eller *kaniner* ikke er fælles, skal man til gengæld tilføje *s* til begge led:

Lines og Oles overraskelser til Bodil (Line og Ole laver hver en overraskelse til Bodil).

Pernilles og Mortens bryllupper (Pernille og Morten bliver gift, men ikke med hinanden).

Sunes og Sofies kaniner (Sunes kanin(er) og Sofies kanin(er)).

Tilføj ' (apostrof)

Ord der ender på *s*, *x* eller *z*

En krebs' farve er rød

Den bog er Max'

Inez' søn hedder Pelle.

Forkortelser der ender på *s*, *z* eller *x*

Denne sms' indhold, SAS' flyvemaskiner.

Tilføj 's (apostrof + s)

Forkortelser der ikke ender med et punktum

FN's generalsekretær, it's mange fordele.

Bemærk: Bogstavforkortelser der kan udtales som et ord og ikke ender på punktum: Tilføj 's eller *s*

NATO's, Nato's, NATOs, Natos

UNESCO's, Unesco's, UNESCOs, Unescos.

Taltegn og symboler

Tilføj apostrof + s

Kanal 4's programmer

Side 10's indhold.

Denne ”huskeseddel”² er et godt eksempel på hvordan sprognævnet forsøger at løse to af sine hovedopgaver, nemlig ”at svare på spørgsmål om dansk sprog og sprogbrug” og ”at fastlægge den danske retskrivning.”

I dette essay vil jeg med udgangspunkt i huskesedlen diskutere nogle aspekter af den formidlingsudfordring DSN står overfor i kraft af de nævnte to hovedopgaver. Jeg går ikke ind på den sproghistoriske opgave, som rummer sine egne problemer.

Det spørgsmål jeg vil diskutere, er hvad det vil sige – givet sprognævnets opgaver – at levere en brugbar huskeseddel om et sprogligt fænomen. Hvem skal kunne bruge den? Og hvad skal den kunne bruges til? Man får nogle få, vage antydninger af svar på disse spørgsmål i *Lov om Dansk Sprognævn*³. Sprognævnet skal ”[...] give råd og oplysninger om det danske sprog” (§1), og ”[...] besvare sproglige spørgsmål fra myndigheder og offentligheden om det danske sprogs bygning og brug” (§1, 2, pkt. 2)

Adressaten for DSN’s udsagn er altså ”myndigheder og offentligheden”. Det dækker naturligvis et meget bredt spektrum af interesser, givetvis med meget forskellige behov. Det er derfor heller ikke så overraskende at man ikke kan finde svar på spørgsmålet om hvad svarene fra DSN skal kunne bruges til. Det kan jo være alt fra afgørelse af væddemål om stavemåder eller ordbetydninger til behov for mere indgående forståelse af et sprogligt fænomen.

Bredden i interessentmassen afspejles klart i de mange glimrende skriftlige produktioner fra sprognævnet. Disse skrifers omfang og indholdsmæssige dybde svinger netop fint i forhold til det emne det enkelte skrift behandler, og det eller de spørgsmål der har foranlediget det enkelte skrift.

Huskesedlen om genitiv er antagelig formuleret som en sammenskrivning af svar på faktisk stillede spørgsmål. Og, som det er tilfældet for alle fremsættende ytringer, vil man kunne ”regne tilbage” til hvilke spørgsmål de pågældende ytringer forsøger at besvare. Tekster af oplysende karakter som denne forsøger jo dybest set altid at besvare spørgsmål som forfatteren selv (om ikke andre) har stillet, fx i dette tilfælde:

² Termen *huskeseddel* introduceres på sitet <http://www.dsn.dk/sproghjaelp/sproghjaelp-1>.

³ <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=84745>

Tabel 1

Spørgsmål	Svar	Oplysningstype
Hvad er ”genitiv”?	Genitiv er en endelse	Videnskabeligt
Hvor findes genitivendelser?	På substantiver og pronominer	
Hvad betyder en genitivendelse?	Typisk at nogen ejer noget, eller at noget tilhører nogen	
Hvor mange genitivendelser findes der?	Tre: s, ’, ’s	Normativt
Hvordan tilføjes de tre endelser?	(Huskedlens retskrivningsregler)	

Det videnskabelige versus det normative

I betragtning af at DSN er sat i verden for at tage sig af skriftsproget, er det ikke overraskende at der på huskesedlen er så stærkt fokus på skriftsproget. Det tydelige fokus på skriftsproget fremtræder dels i at de eksempler der gives på genitivkonstruktioner, kun har til formål at illustrere retskrivningsreglerne, ikke at illustrere noget der understøtter det indledende videnskabelige udsagn om genitivens betydning, dels i påstanden om at der findes tre genitivendelser på dansk.

Påstanden om at dansk har tre genitivendelser er problematisk i den kontekst hvori den optræder. Hvis jeg blev spurgt: ”Hvor mange genitivendelser er der på dansk?” ville jeg lyve hvis jeg sagde der var tre. Kun hvis jeg udtrykkeligt var blevet spurgt om hvordan den danske genitivendelse *s* skrives, ville jeg sandfærdigt kunne have svaret at der er tre forskellige måder at skrive det danske genitivs-*s* på afhængigt af den skriftlige venstrekontekst for genitiven. På huskesedlen ses DSN altså stramt udspændt mellem de to nævnte hovedopgaver: at oplyse om sproget på videnskabeligt grundlag og at fastsætte en skriftsproglig norm. Og disse to hensyn går, som det ses her, ikke altid helt i spænd.

Anbefaling 1:

DSN bør på Sproghjælpens huskesedler tilstræbe at skelne klart mellem videnskabelige udsagn om det talte sprog og skriftsprogsnormerne, som er rene konventioner.

Struktureringen af oplysningerne på den eksisterende huskeseddel er ikke meget behjælpelig med hensyn til denne skelnen. Den generelle karakteristik af genitiven, som står lige under overskriften, omfatter både det videnskabeligt deskriptive og det normative som om det var én og samme sag. Dette kunne man have undgået. Man kunne, uden at det ville optage megen plads, få adskilt de to perspektiver, det videnskabelige og det normative. Måske kunne det gøres således (idet jeg foreløbig fastholder huskesedlens oprindelige budskab):

Genitiv

Genitiv (ejefald) er en endelse *s*, som sættes på substantiver og pronominer (navneord og stedord) og som typisk bruges til at vise at nogen ejer noget, eller at noget tilhører nogen.

Genitivendelsen har tre forskellige skriftsproglige udtryk:

s (fx *naboens æbletræ*)

' (fx *Jonas' cykel*)

's (fx *DSB's kiosker*)

[osv. med skriftsprogsnormerne som i den oprindelige huskeseddel]

Hermed har vi opnået en klarere skelnen mellem oplysningstyperne både mht. layout og indhold. I formidlingssammenhæng er det naturligvis helt centralt at indholdet i videst muligt omfang understøttes af tekstens layout.

Den videnskabelige beskrivelse

Skellet mellem den videnskabelige og den normative beskrivelse er nok den nemmeste formidlingsudfordring at håndtere i praksis. Derimod er udvælgelsen af den

videnskabelige information der skal publiceres, noget vanskeligere, givet at adressaten er ukendt, og at de behov huskesedlen skal imødekomme, ligeledes er ukendte.

Hvis man skal levere en videnskabelig artikel eller give en forklaring som man videnskabeligt skal stå inde for, ved man nogenlunde hvad man har med at gøre fordi man i den situation er fortrolig med det imaginære fagfællesskab man henvender sig til, og indholdskravet er at sandhedsværdien og detaljeringsgraden af det skrevne skal være størst mulig.

Det samme kan ikke være tilfældet for DSN's sproghjælpspublikationer. Her er der med hensyn til det normative aspekt krav om en høj detaljeringsgrad (hvilket ses tydeligt på huskesedlen), men hvad angår det videnskabelige aspekt kunne en for høj detaljeringsgrad stille sig i vejen for den klarhed og overskuelighed som det brede publikum, "myndigheder og offentligheden", har behov for. Altså: et klassisk problem for populær formidling af komplekse videnskabelige indsigter. Og det problem er netop hvad man er oppe imod når man kort og præcist prøver at beskrive et så kompliceret fænomen som den danske *s*-genitiv.

I det følgende diskuterer jeg huskesedlens videnskabelige udsagn idet jeg løbende inddrager nogle af genitivens centrale egenskaber med henblik på at udvælge dem som særlig kunne fortjene at blive nævnt i en forbedret version af huskesedlen.

"Genitiv er en endelse der findes på substantiver og pronominer"

Dette udsagn synes at gøre genitivs-*s* i moderne dansk til en kasusendelse i traditionel forstand, fx som det ses i de to endelser *-s* og *-e* i hhv. *til bords* og *fra borde*, som er sproghistoriske kasuslevn, hhv. genitiv og dativ. Men at *-s* har haft status som kasusendelse på tidligere sprogrtrin implicerer jo ikke at dette er tilfældet i nudansk. Derfor må man tjekke om denne påstand kan forsvares. Det kan den muligvis. Det skyldes at vi på dansk har genitivkonstruktioner som *et to motorers fly*, *tre kilometers hård vandring*, osv. I disse tilfælde er der faktisk et ret stærkt argument for at kalde *-s* for en endelse idet *-s* ikke kan adskilles fra den substantivkerne det sidder på. Man kan altså ikke lave konstruktioner som **et to-motorer med vingers fly* eller **tre kilometer med rygsæks vandring*. Problemet i forhold til huskesedlen som den fremtræder i dag, er at vi her har at gøre med en helt særlig anvendelse af genitiven, nemlig som

kvantumsgenitiv. Kvantumsgenitiverne har en helt særegen morfosyntaktisk opbygning og distribution: dels en obligatorisk kvantumsangivelse, dels obligatorisk ubestemt bøjning af et eventuelt efterfølgende attributivt adjektiv⁴.

Hvis man vil omtale denne type genitiv, hvor analysen af *-s* som endelse indgår, vil det være naturligt at vælge eksempler der illustrerer denne anvendelse, fx *tolv timers hård sejlads*, *kilometers vandring*, osv. På huskesedlen gives der imidlertid slet ingen eksempler på kvantumsgenitiver fordi huskesedlens eksemplifikation som nævnt udelukkende vedrører retskrivningsreglerne. Intet tyder på at huskesedlens pennefører overhovedet har haft dette argument i tankerne da vedkommende besluttede sig for at omtale genitiv som en endelse.

Selv om der altså kan argumenteres for at der muligvis findes en genitivsendelse i moderne dansk, kan man med stor sikkerhed fastslå at genitivs-*s* på dansk i langt de fleste tilfælde ikke er en endelse, men et selvstændigt leksem, en klitisk partikel⁵. Kort fortalt er det nemlig sådan at dansk har to hovedtyper af prænominale genitivkonstruktioner: kvantumsgenitiver og bestemmergenitiver. Bestemmergenitiverne opfører sig som bestemte artikler. De adskiller sig klart fra kvantumsgenitiverne ved at et indsat attributivt adjektiv bestemthedsbøjes, fx *bilens smukke form*/**bilens smuk form*, mens det attributive adjektiv efter kvantumsgenitiverne har ubestemt form.

I og med at bestemmergenitivs-*s* ikke er en endelse, skal det beskrives syntaktisk snarere end morfologisk. Syntaktisk stiller bestemmergenitivs-*s* det krav at det skal følge efter et nominalt led. Hvis blot denne betingelse er opfyldt, er *s* ligeglad med hvad det sidste ord i det nominale led er. Det stiller sig bare umiddelbart efter leddet, fx *hende der s bog*, eller *den mand der døde s sidste vilje*.

Her vil den gældende retskrivningsnorm så at vi skriver *s* sammen med sidste ord i nominalledet uanset hvilken ordklasse det tilhører. Dette er diskutabelt grammatisk set, men her er vi inde i overvejelser som ikke har med genitiven at gøre, men som vedrører teori om fordelingen af vokaler og konsonanter i dansk stavelsesstruktur. Denne retskrivningsnorm er der derfor uafhængige grunde til at acceptere.

Lad os herefter se på huskesedlens videnskabelige karakteristik af genitivens betydninger.

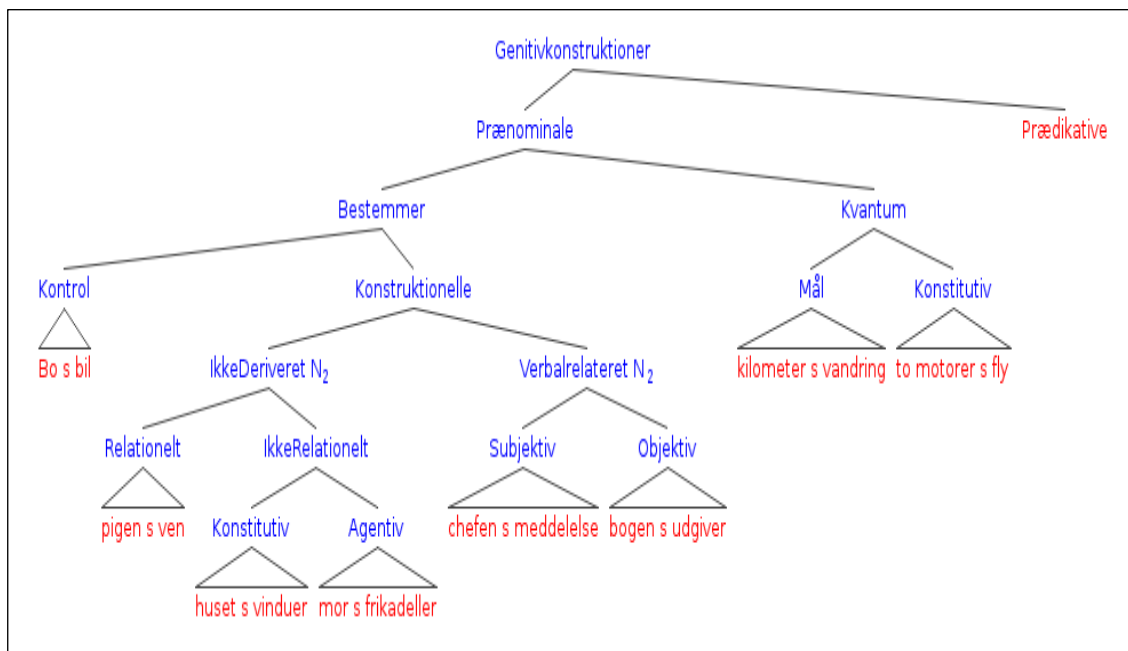
⁴ , Om kvantumsgenitivernes syntaks, se Jensen (2013).

⁵ Se Jensen (1985).

”Genitiven betyder typisk at nogen ejer noget, eller at noget tilhører nogen”

En diskussion af dette udsagn kræver at jeg meget kort opriidser hvordan bestemmergenitivernes semantik konstitueres. Som udgangspunkt tager jeg klassifikationen i Figur 1⁶:

Figur 1

Klassifikationen viser de to hovedtyper af prænominalle genitivkonstruktioner i dansk: bestemmergenitiverne og kvantumsgenitiverne. Kvantumsgenitiverne har to undertyper, målgenitiverne og de konstitutive genitiver, med det fællestræk at de udmåler størrelse, antal eller omfang af det der udtrykkes ved konstruktionens kernesubstantiv: i eksemplerne i oversigten hhv. vandringens længde og antallet af motorer på flyet. Bestemmergenitivernes fællestræk er at de altid syntaktisk fungerer som den bestemte artikel. Semantisk har bestemmergenitiverne to undertyper, som her benævnes hhv. ”kontrol” og ”konstruktionelle”⁷. Forskellen mellem disse to typer er at den relation som en genitivkonstruktion altid denoterer, ved kontrol-genitiver kommer fra *s*, mens

⁶ Jeg ser i det følgende bort fra de prædikative genitiver, som gør både det videnskabelige og det formidlingsmæssige problem endnu mere kompliceret.

⁷ Termen *constructional* for denne type er oprindeligt foreslået af Barbara Partee, personlig kommunikation.

den ved konstruktionelle genitivkonstruktioner leveres af genitivkonstruktionens kernesubstantiv (i klassifikationen betegnet N_2). Ved "kontrol" forstås en bredere besiddelsesrelation end blot den snævre ejendomsbetydning, vi kan fx tale om *hunden s bold* uden at mene at hunden ejer bolden. I de konstruktionelle genitivkonstruktioner leverer *s* ikke selv et semantisk bidrag til konstruktionen. Genitivrelationen kommer i disse tilfælde altid fra den leksikalske betydning af konstruktionens kernesubstantiv. Som det ses i klassifikationen, er der en lang række undertyper af konstruktionelle genitivkonstruktioner: De konstruktionelle genitivkonstruktioner med verbalrelateret kernesubstantiv dækker subjektiv og objektiv genitiv; heroverfor står dem der har et ikke-deriveret, "ægte" substantiv som kerne. Blandt sidstnævnte er der to vigtige undertyper, nemlig dels dem der har et iboende relationelt substantiv (fx *mor, ven, chef, medlem*) som kerne, dels dem der har et ikke-relationelt substantiv som kerne. Blandt sidstnævnte har vi atter to underklasser: de konstitutive, hvor konstruktionens kernesubstantiv leverer en del-helhedsrelation (*hank, vindue, snabel, rat*) og de agentive, hvor konstruktionens kernesubstantiv leverer en frembringelsesrelation, dvs. typisk substantiver der denoterer artefakter (*frikadeller, snemand, computerprogram*).⁸

Det er på denne baggrund oplagt at den mest almindeligt forekommende genitivkonstruktion i dansk er bestemmergenitiven. Det skyldes det at bestemmergenitiverne dækker langt flere betydningsrelationer end kvantumsgenitiverne. Ikke alene dækker bestemmergenitiven det der på huskesedlen omtales som "nogen ejer noget", altså den traditionelle grammatiks snævre ejefaldsbetydning (som er indeholdt i det bredere begreb 'kontrol' i oversigten⁹), den dækker også et uhyre stort antal relationer som leveres af den leksikalske betydning af genitivkonstruktionens kernesubstantiv. Fx betyder *pigen s ven* 'det individ som står i vennerelation til pigen'. I kompositionen af denne genitivkonstruktions betydning kommer genitivrelationen altså ikke fra *s* selv, men fra konstruktionens relationelle kernesubstantiv *ven*. På samme måde forholder det sig med alle de andre

⁸ Af pladshensyn kan jeg ikke gå ind i en nærmere redegørelse for detaljerne i klassifikationen i Figur 1. Bestemmergenitivernes semantik er indgående beskrevet i Vikner & Jensen (2002) og Jensen & Vikner (2004). Begge artikler viser inden for rammerne af formel semantik og generativ leksikonteori hvorledes kompositionen af genitivkonstruktionernes betydning er forskellig afhængig af om det er *s* der leverer genitivrelationen eller om det er genitivkonstruktionens kernesubstantiv. I Jensen & Vikner (2006) gives en mere populærvidenskabelig gennemgang af teorien og dens selektive brug af omverdensviden.

⁹ En mere indgående diskussion af kontrol-begrebet findes i Jensen & Vikner 2004, section 3.5.1.

genitivkonstruktioner som falder under typen konstruktionelle i oversigten. Det betyder mao. at genitivkonstruktionens betydning kan være bestemt af et hvilket som helst verbalrelateret substantiv hvor det verbum afledningen er beslægtet med, udtrykker en relation. Fx betyder *bogen s udgiver* 'det individ der har udgivet bogen', hvor det er verbets 'udgive'-relation der genfindes i nominaliseringen.

På baggrund af denne teori om bestemmergenitivernes betydning kan det forsvares at sige, som det gøres på huskesedlen, at genitiven betyder "nogen ejer noget". Derimod rammer den anden af genitivens påstået typiske betydninger "noget tilhører nogen" rigtig skidt. For, hvis man sammenholder dette udsagn med klassifikationen i Figur 1, skal denne karakteristik altså dække samtlige konstruktionelle betydninger.

Det fungerer skidt af to grunde: For det første fordi formuleringen "noget tilhører nogen" antyder at der er tale om en betydning der svarer til "noget tilhører en person, jf. brugen af *nogen*. Det gør det meget vanskeligt at skelne denne formulering fra ejendomsbetydningen. For det andet fordi, hvis man påstår at *huset s vinduer* (jf. de konstitutive i klassifikationen) betyder 'de vinduer som tilhører huset', rammer man langt forbi den del-helheds-betydning som er udtrykkets egentlige betydning, nemlig 'de vinduer der udgør en del af huset'. Ligeså problematisk – og nærmest uforståeligt – vil det være at hævde at den subjektive genitiv *chefens meddelelse* (jf. de verbalrelaterede i klassifikationen) betyder 'den meddelelse som tilhører chefen'. Det fungerer simpelthen ikke, og det er altså ikke nok bare at ændre formuleringen til "noget tilhører nogen eller noget". Det er 'tilhøre'-relationen der ikke duer.

Ovenstående overvejelser om huskesedlens videnskabelige udsagn viser at de ikke er hensigtsmæssigt formuleret, og derfor fungerer de ikke godt som sproghjælp. Derfor følgende anbefaling:

Anbefaling 2:

DSN bør i sproghjælpen tilstræbe videnskabelig nøjagtighed på huskesedlerne under størst mulig hensyntagen til de videnskabelige beskrivelers almene tilgængelighed og fremstillingens overskuelighed.

Lad os på denne baggrund kridte arbejdsopgaven med en ny formulering af huskesedlen op.

Arbejdsopgaven

Jeg antager at selve publikationskonteksten er den samme som i dag. Det vil sige: vi skal skrive en huskeseddel om genitiv i dansk til DSN's Sproghjælp som gøres tilgængelig for offentligheden i form af en fil man kan klikke sig frem til på DSN's hjemmeside og læse som en selvstændig helhed.

Huskesedlens overordnede struktur og layout skal tydeliggøre at den indeholder dels en videnskabelig del, dels en normativ del, jf. Anbefaling 1. Den videnskabelige del af huskesedlen skal omfatte en generel, videnskabeligt funderet, alment forståelig karakteristik af danske genitivkonstruktioners mest typiske egenskaber. Den normative del skal fremdeles indeholde en detaljeret oversigt over de gældende retskrivningsregler for genitivkonstruktioner i dansk.

Denne arbejdsopgave rummer nogle formuleringer som kræver yderligere præcisering inden løsningsforslaget kan udarbejdes.

For det første skal vi tage stilling til hvad en "generel karakteristik" af genitiven skal være i den videnskabelige del af huskesedlen. Det kan præciseres til at huskesedlen skal fokusere på hvad der er typisk for genitiven morfologisk, syntaktisk og semantisk, og en for stor detaljerighed skal undgås af hensyn til at huskesedlens indhold hurtigt skal kunne overskues også af mindre rutinerede læsere. Dvs. at læseren hurtigt skal kunne se om hun kan få svar på sine spørgsmål vedrørende genitiv.

For det andet skal det klargøres hvad vi mener med "alment forståelig karakteristik". Heri lægger jeg at brugen af fagudtryk skal begrænses. Dette rummer nogle vanskelige valg fordi man vil være tilbøjelig til at drage den konsekvens at hvis der skal indgå fagudtryk, så må de nok hellere lægge sig op ad den grammatiske tradition. Jeg tror man her vil være tilbøjelig til at tænke på klassisk skolegrammatik, og dermed vil tillade termer som subjekt, objekt, substantiver (navneord), osv. I den eksisterende huskeseddel om genitiv ses netop denne tendens idet vi finder fagtermerne: *genitiv, ejefald, endelse, substantiver, pronominer, navneord og stedord*.

Det er meget vanskeligt at indvende noget mod en sådan praksis, men den har nogle helt klare ulemper fordi traditionen på denne måde kan komme til at pådutte os en opfattelse der simpelthen er forkert eller uhensigtsmæssig set i lyset af videnskabens nuværende stade. Fx behandler traditionen genitivs-*s* som en (kasus)endelse, men dette synspunkt kræver hvad moderne dansk angår en ganske særlig argumentation, som faktisk intet har med kasusmorfologi at gøre, men med forekomsten af kvantificerende udtryk i en særlig genitivkonstruktion. Som hovedregel er *s*, som vi har set, ikke en endelse, og derfor bør endelsesanalysen, hvis den overhovedet skal omtales, have relativt lavere prioritet i den videnskabelige del af huskesedlen.

Fra det normative retskrivningssynspunkt er termen *endelse* imidlertid af indlysende grunde praktisk fordi den helt intuitivt vil blive fortolket som en forskrift om at *s* sammenskrives med det nærmeste ord til venstre. Atter ser vi at den videnskabelige og den normative oplysningstype er i konflikt i en grad så at valget af den traditionelle term *endelse* fører til en – i hvert fald delvis – fejlagtig fremstilling af hvad der er gældende videnskabelig indsigt på området.

Et lignende problem har vi i forbindelse med huskesedlens brug af termen *ejefald*. Det turde være indlysende ud fra Figur 1 at det at sætte termen *genitiv* lig med termen *ejefald* er meget betænkeligt. Ejendomsbetydningen af genitiven udgør kun et lille hjørne af genitivsemantikken, mens termen synes at gøre denne betydning til den centrale. Brugen af termen *ejefald* kan retfærdiggøres ud fra at mange potentielle læsere formodes at have hørt termen i deres grammatikundervisning i underskole og gymnasium. Men videnskabeligt set fremtryller traditionens term et stærkt simplificeret og til dels fejlagtigt billede af hvad genitiven typisk betyder.

Alle ovennævnte punkter må vi forsøge at inddrage i løsningsforslaget på afbalanceret vis, men hertil kommer at det i løsningsforslaget er vigtigt at prioritere rækkefølgen af de oplysninger der skal formidles. Vi vil jo gerne så præcist som muligt formidle hvilke genitivbetydninger der er mest prominente i almensproget.

Mig bekendt findes der ikke undersøgelser af den relative hyppighed af de centrale semantiske betydninger af danske *s*-genitiver. Jeg vil derfor her tillade mig at inddrage en empirisk undersøgelse af engelske *s*-bestemmergenitiver. Dette kan

retfærdiggøres fordi engelske og danske *s*-bestemmergenitiver semantisk ligger helt tæt op ad hinanden, og vi kan derfor – i mangel af en dansk undersøgelse – bruge tallene fra engelsk som rettesnor for rækkefølgen.

Vi har i Jensen & Vikner (2004: 24) fremlagt resultatet af en empirisk undersøgelse af betydningen af 2333 engelske *s*-bestemmergenitiver¹⁰ hentet dels fra et fiktionværk¹¹, dels fra et faglitterært værk¹². Undersøgelsens samlede optælling er gengivet i sin oprindelige form i Tabel 2 nedenfor, hvor de tre kolonner viser hhv. betydningstype, antal forekomster og procentdel af den pågældende betydningstype i forhold til samtlige forekomster. Jeg har ud for de enkelte typer i kolonnen til højre angivet hvad hver enkelt type svarer til i klassifikationen i Figur 1:

Tabel 2

<u>Count total: Non-fictional + Fictional</u>			
Inherent	1666	71.4 %	(Relationelle)
Control	313	13.4 %	(Kontrol, dvs. relationen kommer fra <i>s</i>)
Part-whole	282	12.1 %	(Konstitutive)
Producer	57	2.4 %	(Agentive)
Pragmatic	9	0.4 %	(Pragmatiske, dvs. relationen er bestemt af ytringssituation og ikke-sproglig omverdensviden)
Doubt	6	0.3 %	(Usikker betydningsbestemmelse)
Total	2333	100 %	

Dette billede er relativt pænt og rent hvad hyppigheden af de forskellige betydningstyper angår. Min forventning vil som nævnt være at en undersøgelse af danske bestemmergenitivers typiske betydninger vil vise et helt tilsvarende billede, og jeg tillader mig derfor at bruge det som rettesnor for den rækkefølge hvori de forskellige betydninger skal opregnes i huskesedlen.

¹⁰ Undersøgelsen omfatter ikke subjektiv og objektiv genitiv, men disse vil for langt størstedelens vedkommende opføre sig som de relationelle, ægte substantiver (*ven, chef, osv.*), så det har næppe betydning for min argumentations validitet her.

¹¹ Jesse Byock: *Viking Age Iceland*. Penguin Books, 2001, pp. 1-203.

¹² Margaret Drabble: *A Summer Bird-Cage* (1963). Reprinted in Penguin Books 1967.

Hermed kan jeg fremsætte følgende løsningsforslag vedr. genitiv-huskedlen i Sproghjælpen:

Genitiv

Genitiv betegner en grammatisk konstruktion som kan udtrykke forskellige samhørigheds- og størrelsesforhold. En genitivkonstruktion udtrykkes i talesproget ved lyden *s*.

Dansk har to typer af genitivkonstruktioner: Bestemmergenitiver og kvantumsgenitiver.

Bestemmergenitiver udtrykker typisk at der eksisterer a) en samhørighed¹³ mellem noget eller nogen, b) et ejendomsforhold, c) et del-helhedsforhold, eller d) et frembringelsesforhold:

- a) *klubbens medlemmer*
- b) *bankens penge*
- c) *pigens næse*
- d) *mors frikadeller*

Kvantumsgenitiver udmåler typisk a) størrelse, b) antal eller c) omfang af det der udtrykkes ved det navneled der følger efter genitiven:

- a) *en tres kvadratmeters lejlighed*
- b) *en tre retters menu*
- c) *timers utrættelig venten*

Begge typer af genitiv har tre skriftsproglige udtryk:

- s* (fx *naboens æbletræ*)
- ' (fx *Jonas' cykel*)

¹³ Jeg foreslår termen *samhørighed* som dækkende de betydninger hvor genitivkonstruktionens kernesubstantiv er iboende relationelt, fx *medlem*, *ven*, *chef*, osv.

's (fx DSB's kiosker)'

[osv. som på den oprindelige huskeseddel]

Denne sproghjælpshuskeseddel besvarer dels andre og dels flere spørgsmål end den eksisterende, jf. Tabel 3:

Tabel 3

Spørgsmål	Svar	Oplysningstype
Hvad er "genitiv"?	En grammatisk konstruktion som kan udtrykke forskellige samhørigheds- og størrelsesforhold	Videnskabeligt
Hvordan udtrykkes genitiv i det talte sprog?	Ved lyden s	
Hvor mange typer af genitivkonstruktioner findes der?	To: Bestemmergenitiver og kvantumsgenitiver	
Hvad udtrykker en bestemmergenitiv?	At der eksisterer a) en samhørighed mellem noget eller nogen, b) et ejendomsforhold, c) et del-helhedsforhold, eller d) et frembringelsesforhold	
Hvad udtrykker en kvantumsgenitiv?	Den udmåler a) størrelse, b) antal eller c) omfang af det der udtrykkes ved navneleddet efter genitiven	
Hvordan udtrykkes genitiv i det skrevne sprog?	Ved de tre former: s, ', 's	Normativt
Hvordan tilføjes hver af de tre endelser?	(Retskrivningsreglerne fra den opr. huskeseddel)	

Dermed kunne man håbe at denne huskeseddel i højere grad end den eksisterende opfylder DSN's forpligtelser til at ” ... besvare sproglige spørgsmål fra myndigheder og offentligheden om det danske sprogs bygning og brug”.

Det har været mit mål.

Per Anker Jensen

Department of International Business Communication

Copenhagen Business School

paj.ibc@cbs.dk

Litteratur

Jensen, Per Anker (1985). *Principper for grammatisk analyse*. København, Arnold Busck.

Jensen, Per Anker (2013): Danske kvantumsgenitivers position i DP-strukturen. *Ny Forskning i Grammatik*, Vol. 20, 2013. Odense, Syddansk Universitet, 163-181.

Jensen, Per Anker & Carl Vikner (2004): The English Prenominal Genitive and Lexical Semantics. I Ji-yung Kim, Yury A. Lander, Barbara H. Partee (red.): *Possessives and Beyond: Semantics and Syntax*. University of Massachusetts Occasional Papers in Linguistics 29. Amherst, Massachusetts, 2-27.

Jensen, Per Anker & Carl Vikner (2006): Leksikalsk semantik og omverdensviden. I Braasch et al. (red.): *Sprogteknologi i Dansk Perspektiv - En samling artikler om sprogforskning og automatisk sprogbehandling*. København. C.A. Reitzels Forlag, 229-48.

Vikner, Carl & Per Anker Jensen (2002): A Semantic Analysis of The English Genitive. Interaction of Lexical and Formal Semantics. *Studia Linguistica*, vol. 56,2, 191-226.